IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

ZAMONAVIY O‘ZBEK TILIDA INTERNET MULOQOTINING PRAGMATIK VA LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

Axmedova Marjona Nuriddinovna
ToshDO‘TAU 1-bosqich doktoranti

Annotatsiya : Mazkur maqolada zamonaviy o‘zbek tilida internet orqali amalga oshirilayotgan muloqotning lingvistik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va boshqa raqamli platformalarda til birliklarining qo‘llanishi, qisqartmalar, emotikonlar hamda yangi leksik birliklarning nutq jarayonidagi o‘rni yoritiladi.
Kalit so‘zlar: internet muloqoti, o‘zbek tili, pragmatika, kommunikatsiya, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli til.

Abstract: This article analyzes the linguistic and pragmatic features of communication conducted via the Internet in modern Uzbek. It examines the use of language units on social networks, messaging applications, and other digital platforms, highlighting the role of abbreviations, emoticons, and newly emerging lexical items in the communication process.
Keywords: Internet communication, Uzbek language, pragmatics, communication, social networks, digital language.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida insonlar o‘rtasidagi muloqot shakllari sezilarli darajada o‘zgardi. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar tilning rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, o‘zbek tilida onlayn muloqotning kengayishi yangi til birliklari, uslublar va kommunikativ strategiyalarning shakllanishiga sabab bo‘lmoqda.

Internet muloqoti an’anaviy og‘zaki va yozma nutqning o‘ziga xos uyg‘unlashgan shakli hisoblanadi. Foydalanuvchilar fikrni tez va qulay yetkazish maqsadida qisqartmalar, ingliz tilidan kirib kelgan so‘zlar hamda grafik belgilarni faol qo‘llaydilar. Pragmatik jihatdan bunday vositalar nafaqat axborot uzatadi, balki suhbatdoshning hissiy holatini, munosabatini va kommunikativ niyatini ham ifodalaydi. Masalan, kulgili emojilar yoki undov belgilarining ko‘paytirilishi nutqning ta’sirchanligini oshiradi. Shuningdek, internet muhiti o‘zbek tilining leksik tarkibini boyitmoqda. “Post”, “layk”, “kanal”, “bloger”, “story” kabi birliklar kundalik nutqda faol ishlatilmoqda. Ayrim hollarda bu so‘zlar o‘zbekcha qo‘shimchalar bilan qo‘llanib, tilning ichki qonuniyatlariga moslashmoqda. Internet muloqotining yana bir muhim jihati – kommunikatsiyaning tezkorligi va interaktivligidir. Fikr almashish jarayonida qisqa gaplar, savol-javob usuli va dialogik shakl ustunlik qiladi. Bu esa zamonaviy o‘zbek tilining pragmatik imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Internet muhiti tilning faqat lug‘at boyligini emas, balki uning pragmatik imkoniyatlarini ham kengaytirmoqda. Matn bilan bir qatorda emoji, stiker, gif va boshqa grafik vositalar ham ma’no yaratishda faol ishtirok etmoqda. Shu sababli internet tilini lingvopragmatik nuqtai nazardan o‘rganish bugungi tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Internet muloqoti – bu elektron platformalar orqali amalga oshiriladigan yozma yoki multimodal kommunikatsiya shaklidir. U an’anaviy yozma nutqdan tezkorligi va interaktivligi bilan farq qiladi. Suhbatdoshlar geografik masofadan qat’i nazar, bir necha soniya ichida axborot almashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Internet muloqotining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- tezkor axborot almashinuvi;
- dialogik xarakter;
- qisqa va ixcham ifoda usuli;
- vizual elementlarning faol qo‘llanilishi;
- yangi leksik birliklarning tez shakllanishi;
- uslubiy erkinlik.

Masalan, kundalik yozishmalarda:

“Assalomu alaykum, yaxshimisiz?” o‘rniga

“Salom, yaxshimisiz?” yoki

“Slm, yshmsz?”

kabi shakllar uchraydi. Bu iqtisodiylik tamoyiliga asoslangan bo‘lsa-da, adabiy til me’yorlaridan chekinish holatlarini ham yuzaga keltiradi.

Internet muloqotining lingvistik va leksik xususiyatlari. Internet muhitida yangi leksik birliklar juda tez paydo bo‘ladi. Ayniqsa, ingliz tilidan o‘zlashgan terminlar faol ishlatilmoqda:

- post
- story
- like
- follower
- blogger
- online
- offline
- chat
- kanal

Bu birliklar o‘zbek tilining grammatik tizimiga moslashib quyidagi shakllarda ishlatilmoqda:

- post joylash;
- layk bosish;
- obuna bo‘lish;
- story qo‘yish;
- blogerlik qilish.

Tilshunoslik nuqtai nazaridan bu jarayon tilning tabiiy rivojlanish qonuniyatlaridan biri hisoblanadi.

Morfologik xususiyatlari. Internet tilida ayrim so‘zlarga o‘zbekcha qo‘shimchalar qo‘shilib yangi birliklar hosil qilinadi:

- bloger + lik = blogerlik;
- like + lar = layklar;
- post + ga = postga;
- kanal + dan = kanaldan.

Bu hodisa chet tillaridan kirgan birliklarning milliy til tizimiga moslashayotganini ko‘rsatadi.

Sintaktik xususiyatlari. Internet muloqotida sodda gaplar ko‘proq uchraydi. Murakkab sintaktik konstruksiyalar o‘rniga qisqa va tushunarli jumlalar qo‘llaniladi. Masalan:

- “Zo‘r!”
- “Kelaman.”
- “Yubordim.”
- “Ko‘rdingizmi?”
- “Rahmat.”

Bunday usul muloqotni tezlashtiradi va axborotni qisqa vaqt ichida yetkazishga xizmat qiladi.

Internet muloqotining pragmatik xususiyatlari. Pragmatika til birliklarining nutq jarayonidagi vazifasini o‘rganadi. Internet muhitida bir xil so‘z turli kontekstlarda har xil ma’no kasb etishi mumkin. Masalan:

“Rahmat.”

“Rahmat 😊”

“Rahmat 🙏”

“Rahmat 😂”

Ushbu misollarda asosiy mazmun bir xil bo‘lsa-da, emoji orqali ifodalangan hissiy munosabat o‘zgaradi. Demak, internet kommunikatsiyasida grafik vositalar ham pragmatik ma’no yuklaydi. Shuningdek, undov belgilarining takrorlanishi ham kommunikativ ta’sirni kuchaytiradi:

- Zo‘r!
- Zo‘r!!
- Zo‘r!!!
- Zo‘r😍

Bunda muallifning hissiy holati va munosabati kuchliroq ifodalanadi.

Ijtimoiy tarmoqlar tilining o‘ziga xosligi. Har bir platforma o‘z kommunikativ uslubiga ega.

Telegram – tezkor axborot almashish va rasmiy kanallar uchun qulay.

Instagram – tasvir va qisqa matn uyg‘unligiga asoslangan.

YouTube – sharhlar va videoga oid muloqot orqali tilning yangi shakllarini yuzaga keltiradi.

Facebook – nisbatan batafsil matnlar va ommaviy muhokamalar uchun xizmat qiladi. Shu sababli, har bir platformada til vositalarining qo‘llanishi ham o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

Internet muloqotining jamiyatga ta’siri. Internet tilining rivojlanishi bir qator ijobiy natijalarni yuzaga keltirmoqda:

- axborot almashinuvi tezlashmoqda;
- yangi ilmiy va texnik terminlar kirib kelmoqda;
- yoshlarning ijodiy fikrlashi rivojlanmoqda;
- xalqaro kommunikatsiya imkoniyatlari kengaymoqda.

Biroq ayrim salbiy jihatlar ham mavjud:

- imlo qoidalariga rioya qilmaslik;
- ortiqcha qisqartmalarning ko‘payishi;
- adabiy til me’yorlarining buzilishi;
- chet til so‘zlarining haddan tashqari ko‘payishi;
- uslubiy va grammatik xatolar.

Shu bois internet tilidan foydalanishda adabiy o‘zbek tili me’yorlarini saqlash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, internet muloqoti zamonaviy o‘zbek tilining rivojlanishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Raqamli kommunikatsiya yangi leksik birliklar va pragmatik vositalarning shakllanishiga xizmat qilmoqda. Ushbu jarayonlarni ilmiy jihatdan o‘rganish o‘zbek tilshunosligining dolzarb yo‘nalishlaridan biri sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Mahmudov N. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi va nutq madaniyati masalalari. – Toshkent: Fan, 2019.
3. Nurmonov A., Mahmudov N. O‘zbek tilshunosligi nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2008.
5. Abduazizov A.A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2010.
6. Crystal D. Language and the Internet. 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
7. Yusupov U. Matn lingvistikasi va diskurs tahlili. – Toshkent: Fan, 2020.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining raqamli texnologiyalar va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.